

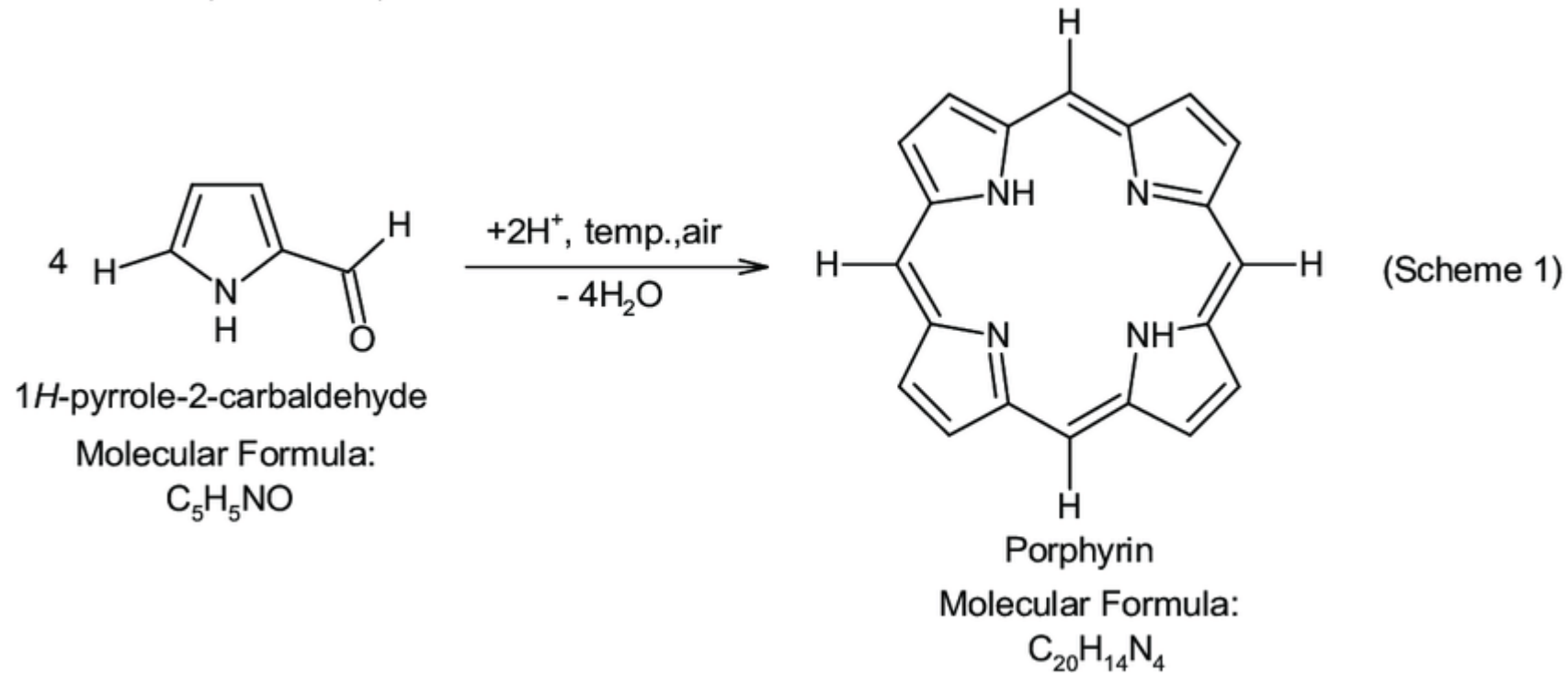
Poruchy metabolismu – purinů, pyrimidinů, porfyrinů a hemu

Co nás dnes čeká

- Co jsou to porfyriny
- Metabolismus hemu – co všechno se může pokazit
- Hyperbilirubinémie
- Poruchy metabolismu purinů
- Poruchy metabolismu pyrimidinů

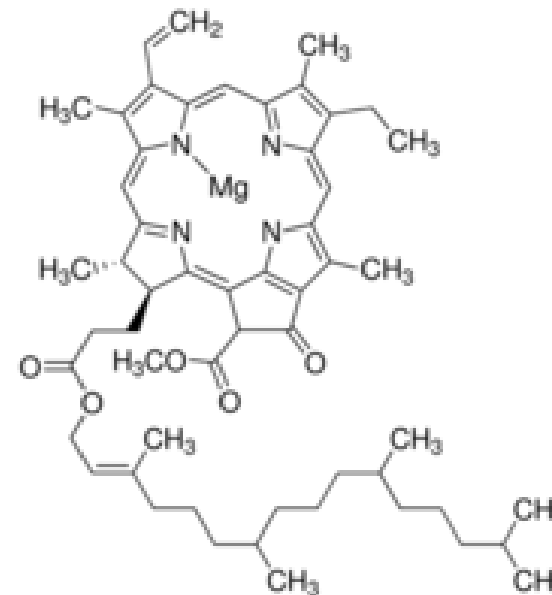
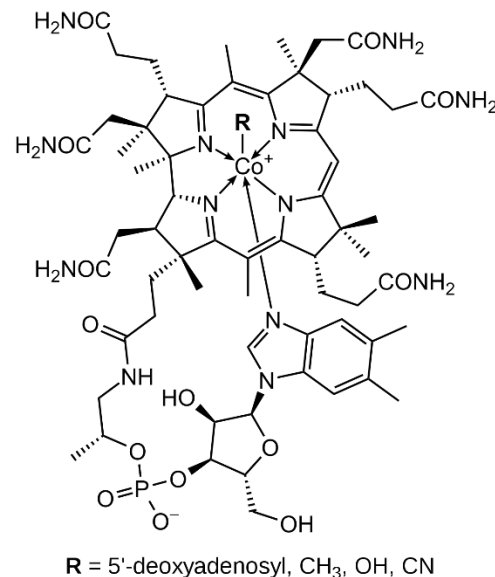
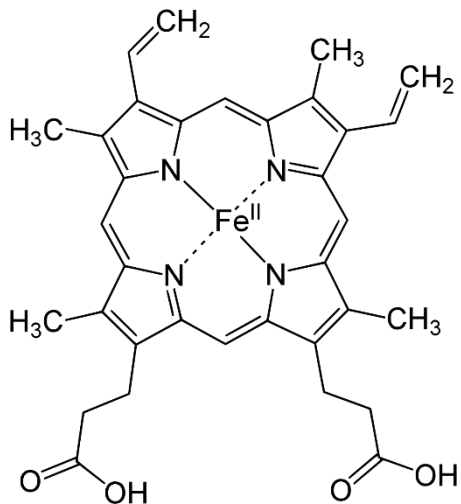
Porfyriny

- Organické, cyklické sloučeniny tvořené 4 pyrrolovými jádry

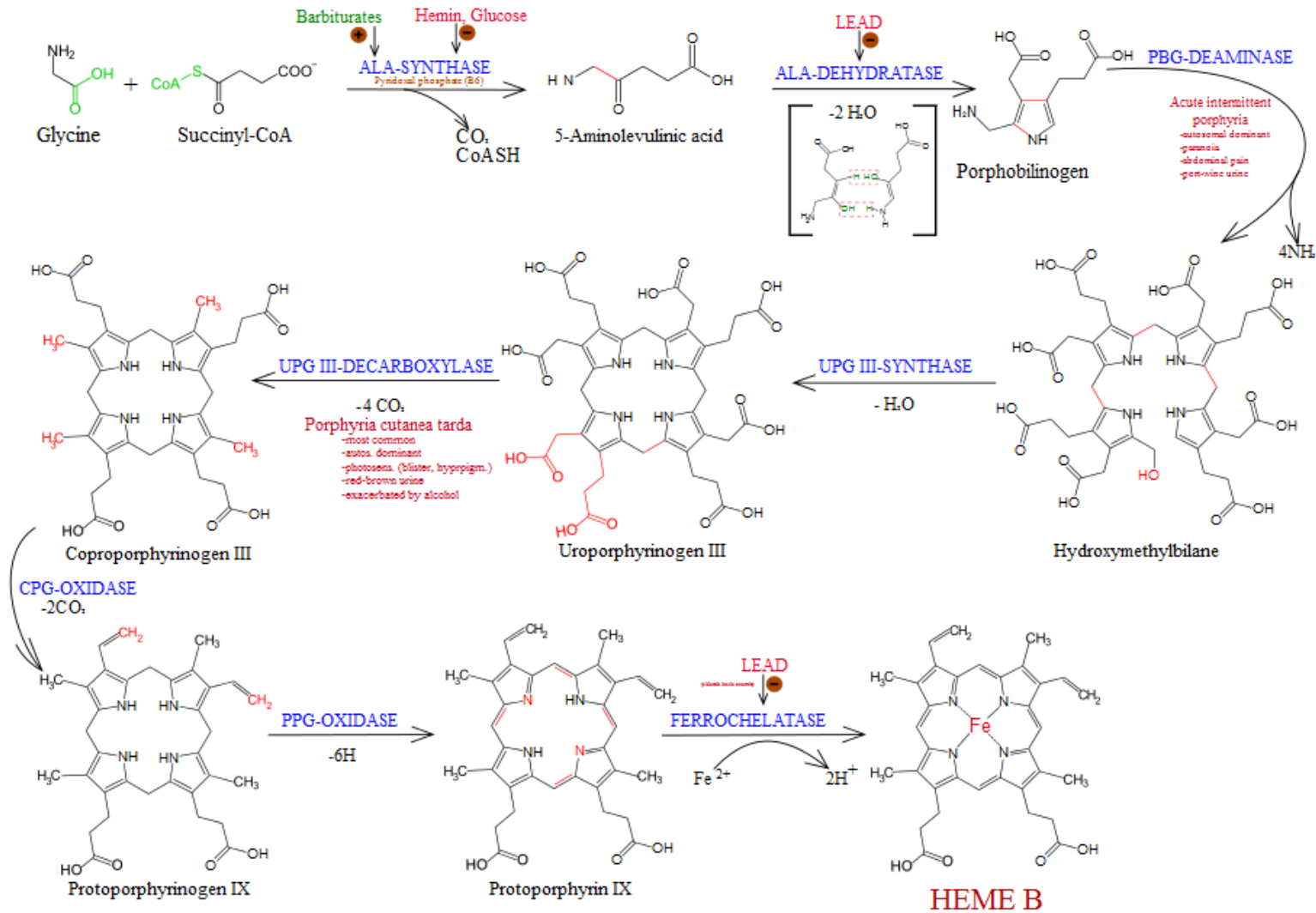

Porfyriny

- Tvořeny téměř ve všech buňkách (nezralé erythrocyty v kostní dřeni, hepatocyty)
- Zasahují do nejrůznějších procesů v organismu (tvorba tzn. hemoproteinů)
  - Hemoglobin, myoglobin
  - Přenos elektronu v elektrontransportním řetězci v mitochondriích (cytochromy) (Fe)
  - Oxidační a hydroxylační procesy při detoxikaci (Cytochrom P450 – Fe)
  - Metabolismu kyslíkatých sloučenin (kataláza, peroxidáza - Fe), také NO syntáza - Fe
  - Vitamin B12 (Co)
  - Chlorofyl (Mg)

Syntéza hemu

Syntéza hemu - shrnutí

- Prekurzory jsou glycin a succinyl-CoA
- Probíhá v mitochondriích a v cytosolu
- Proces, který zahrnuje 8 kroků
  - Spousta míst, kde se může něco pokazit
- Nemoci v dráze syntézy hemu se nazývají **porfyrie**

Succinyl-CoA + Glycin

δ -Aminolevulová kyselina (ALA)

ALA-dehydratáza

Porfobilinogen

Porfobilinogen-deamináza

Hydroxymethylbilan

Uroporfyrinogen-III-kosyntáza

Uroporfyrinogen III

Uroporfyrinogen-dekarboxyláza

Koproporfyrinogen III

Koproporfyrinogen-oxidáza

Protoporfyrinogen IX

Protoporfyrinogen-oxidáza

Protoporfyrin IX

Fe^{2+}

Ferrochelátáza

Hem

Porfyrie

ALA-dehydratáza porfyrie

Akutní intermitentní porfyrie

Vrozená erythropoetická porfyrie

Porphyria cutanea tarda

Vrozená koproporfyrie

Porphyria variegata

Erythropoetická protoporfyrie

Porfyrie

- Skupina metabolických onemocnění s poruchou syntézy hemu
  - Může docházet k akumulaci nebo zvýšené exkreci porfyrinů.
  - Poměrně vzácné, často genetický defekt (existují i získané formy)
- Klasifikace podle tkáně, kde k poruše dochází
  - Hepatální porfyrie
  - Erytroidní porfyrie
  - Smíšené porfyrie
- Klasifikace podle příznaků
  - Kožní, neuroviscerální (břišní) a neurologická porfyrie
- Klasifikace podle průběhu
  - Akutní a chronické

Porfyrie

Nemoc	Genetika	Tkáň	Poškozené orgány	Typ	Projevy
Akutní intermitentní porfyrie	dominantní	Játra	Nervový systém	akutní	neuroviscelární
Vrozená koproporfyrie	dominantní	Játra	Nervový systém, kůže	akutní	neuroviscelární a kožní
Porfyria variegata	dominantní	Játra	Nervový systém, kůže	akutní	neuroviscelární a kožní
Porfyria cutanea tarda	dominantní	Játra	Kůže, indikování jat. onemocněním	chronické	neuroviscelární a kožní
Erythropoetická protoporfyrie	dominantní	Kostní dřeň	Žluč. Kameny, jaterní onemocnění, kůže	chronické	kožní
Vrozená erythropoetická porfyrie	recesivní	Kostní dřeň	Kůže, retikuloendotelový	chronické	kožní
Otrava olovem		Všechny tkáně	Nervový systém, krev a další	akutní	anémie, bolesti břicha

Porphyria cutanea tarda (pozdní kožní porfyrie)

- Údaje o výskytu se liší – od 1:1000 po 1:25 000
- Nejčastější typ porfyrie u nás
- Klinická manifestace dávána do souvislosti s poškození alkoholem, polyhalogenovými uhlovodíky, při léčbě estrogeny, hepatitida
- Především muži středního věku, neléčená vede ke karcinomu jater
- Porfyriny se hromadí v játrech, následně jsou transportovány až do kůže, kde způsobují fotosenzitivitu – po vystavení slunečnímu záření se objevují puchýře naplněné tekutinou. Pomalu se hojí, vznikají jizvy.

Porphyria cutanea tarda

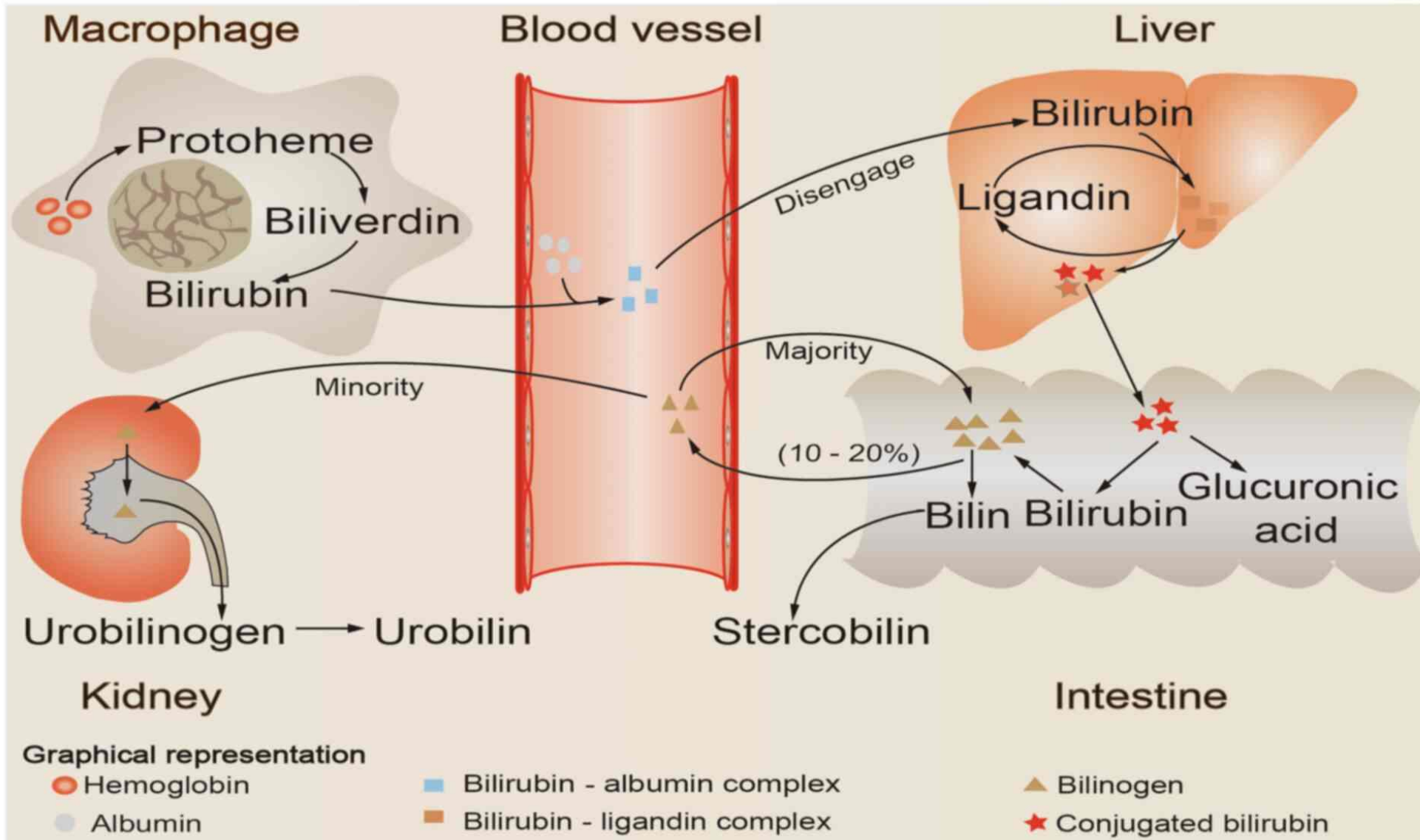

Odbourávání krevního barviva

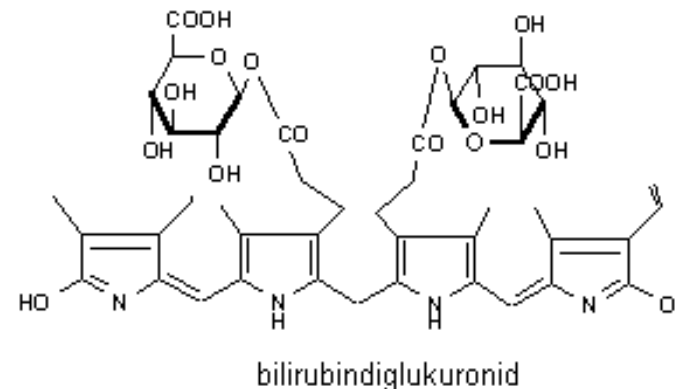
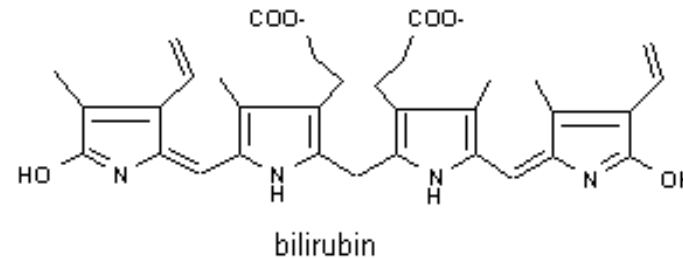
Katabolismus hemu

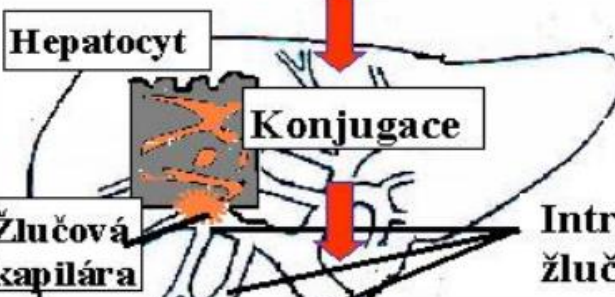
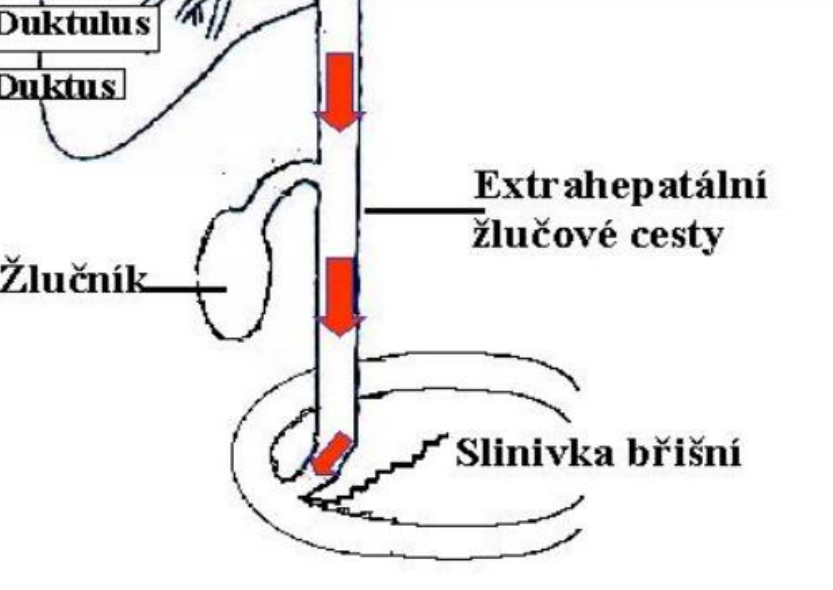
Hyperbilirubinémie

- Podle místa, kde dochází k problému může být způsobena konjugovaným nebo nekonjugovaným bilirubinem.
- Klinicky je třeba rozlišovat pro správné určení problematického místa
- Dělíme na:

- Prehepatální (hemolytický)
- Hepatální (hepatocelulární)
- Posthepatální (obstrukční)

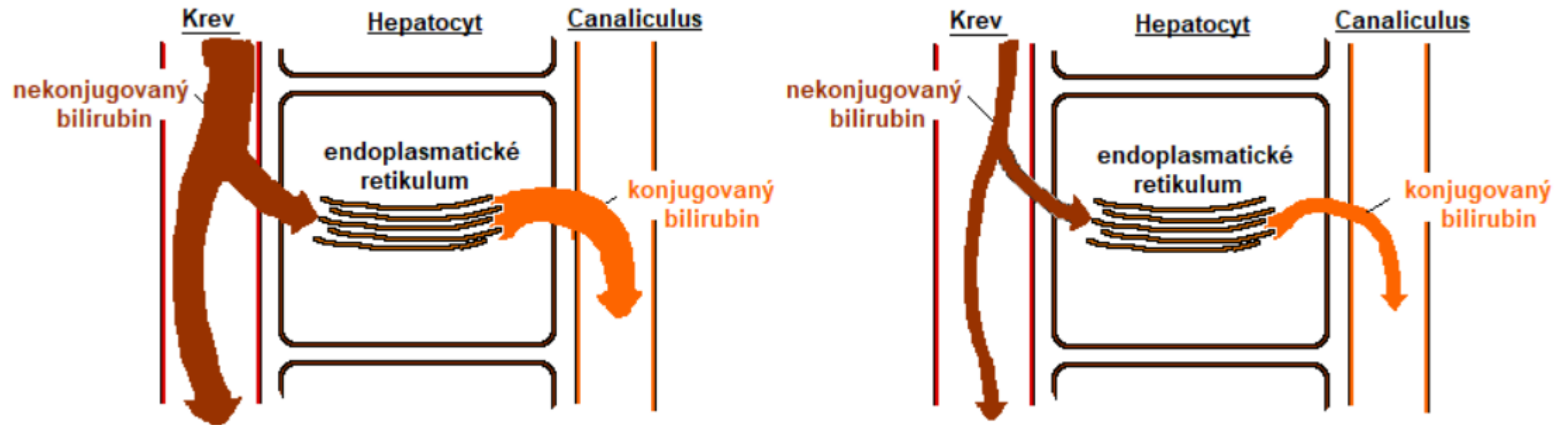

Klasifikace hyperbilirubinemií

Typ ikteru		Příčina
Ikterus prehepatální	<p>Hemoglobin</p> <p>↓</p> <p>Bilirubin</p>	Hemolytické anémie
Ikterus hepatální	 <p>Hepatocyt</p> <p>Konjugace</p> <p>Žlučová kapilára</p> <p>Intrahepatální žlučové cesty</p>	<p>Hepatitidy</p> <ul style="list-style-type: none"> - virové - alkoholické - lékové <p>Cirhózy</p>
Ikterus cholestatický	 <p>Duktulus</p> <p>Duktus</p> <p>Žlučník</p> <p>Extrahepatální žlučové cesty</p> <p>Slinivka břišní</p>	<p>Žlučové kameny</p> <p>Záněty žlučových cest</p> <p>Nádory žlučových cest</p> <p>Karcinom hlavy pankreatu</p> <p>Metastázy do jater</p> <p>Poléková cholestáza</p>

Prehepatální ikterus (žloutenka)

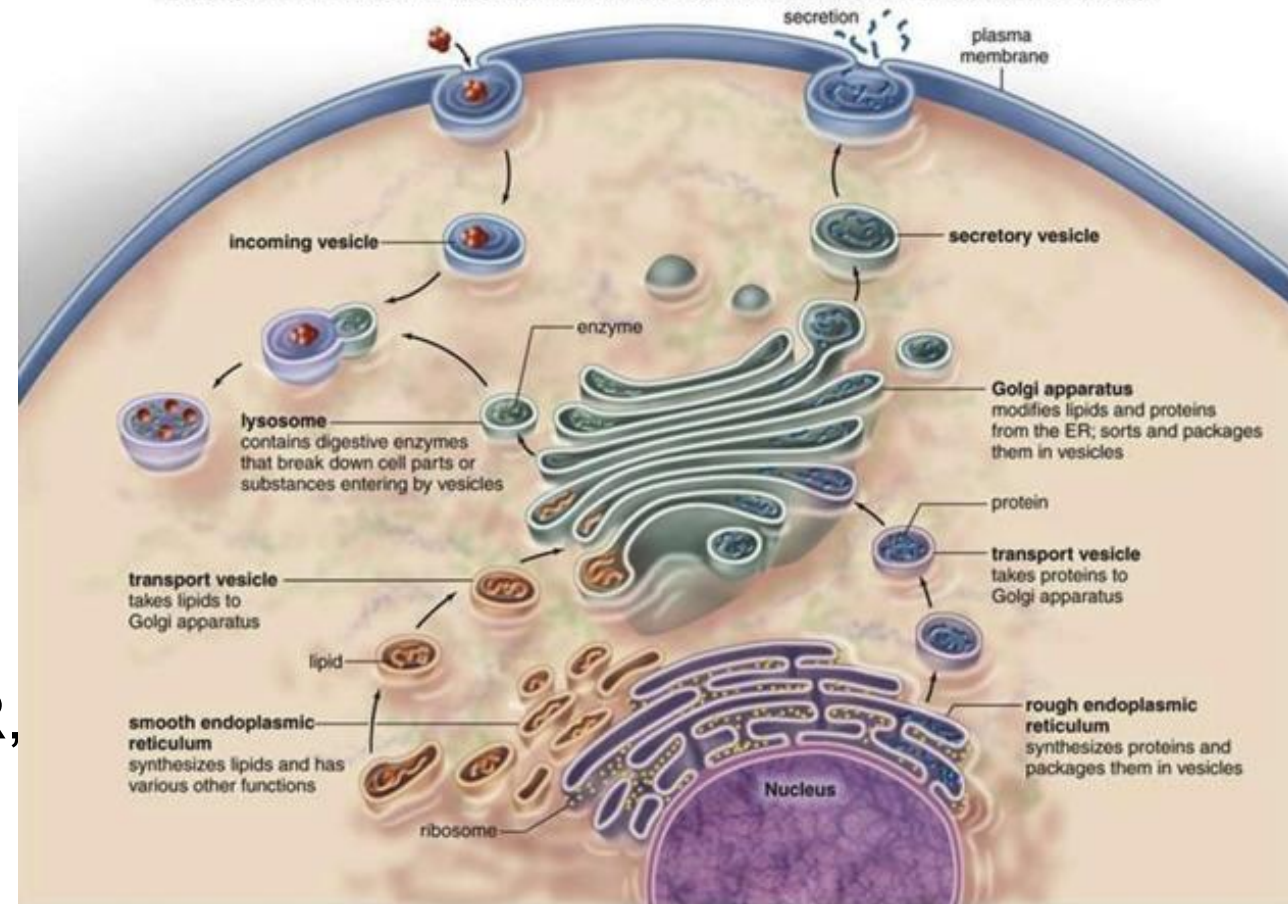
- Hemolytická anémie = rozpad erytrocytů

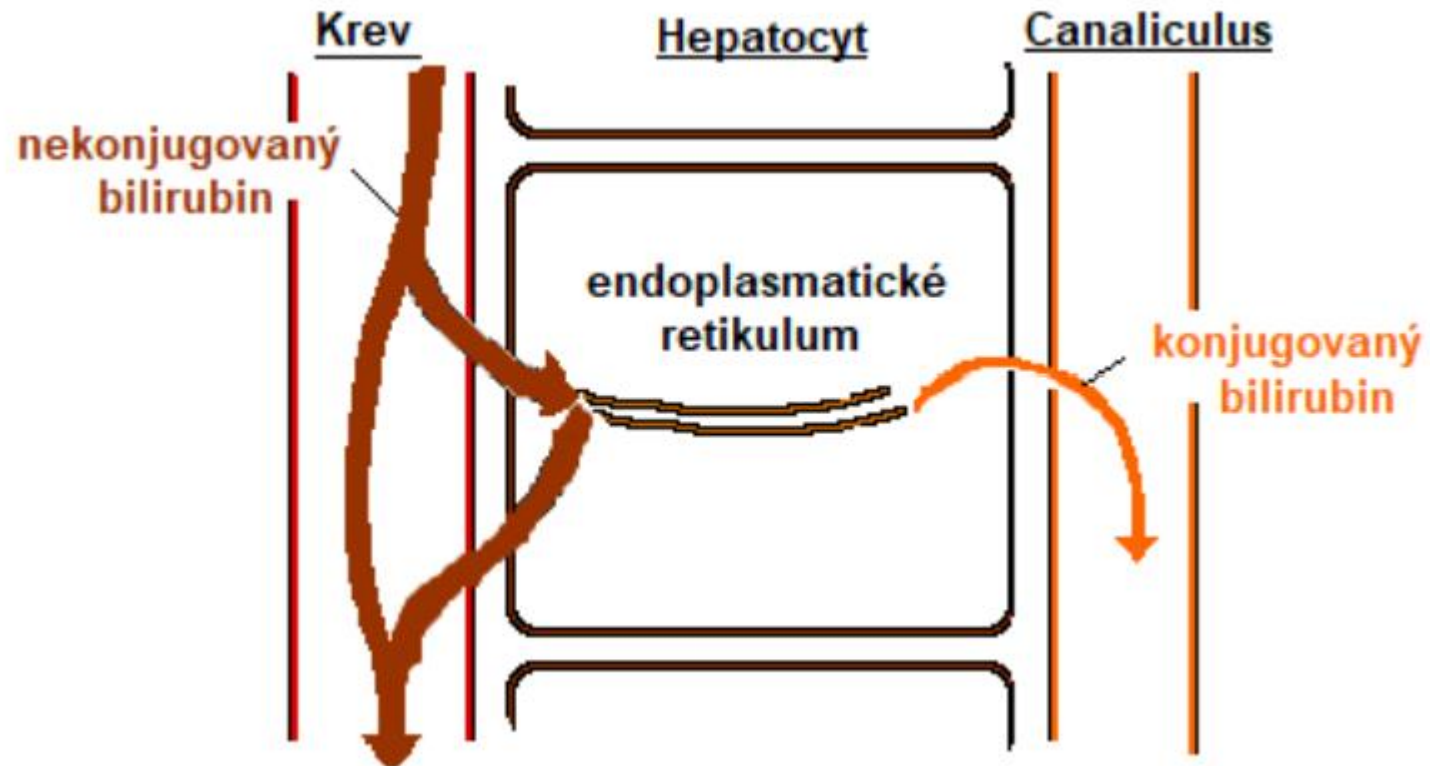
Hepatální ikterus

- Při centrifugaci jaterní tkáně se ER (endoplasmatické retikulum) objeví v tzv. mikrosomální frakci
- Mikrosom – vezikul utvářející se z ER, jeho úkol je transport k buněčné membráně nebo „export“ ven z buňky
- Druhy hepatálního ikteru
  - Ikterus premikrosomální
Špatný transport z krve do jater nebo v rámci hepatocytu do ER. Nekonjugovaný bilirubin se hromadí v krvi.
  - Ikterus mikrosomální
  - Ikterus postmikrosomální

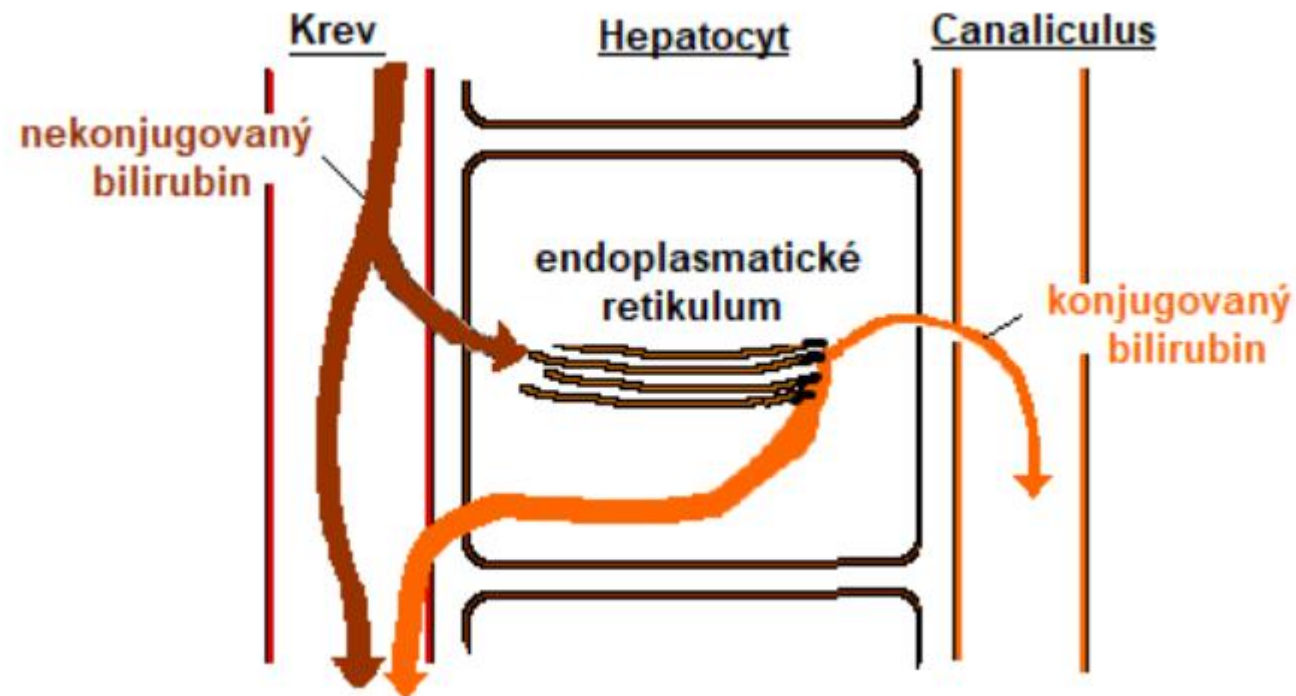
Ikterus mikrosomální

- Nedochozí k dostatečné konjugaci

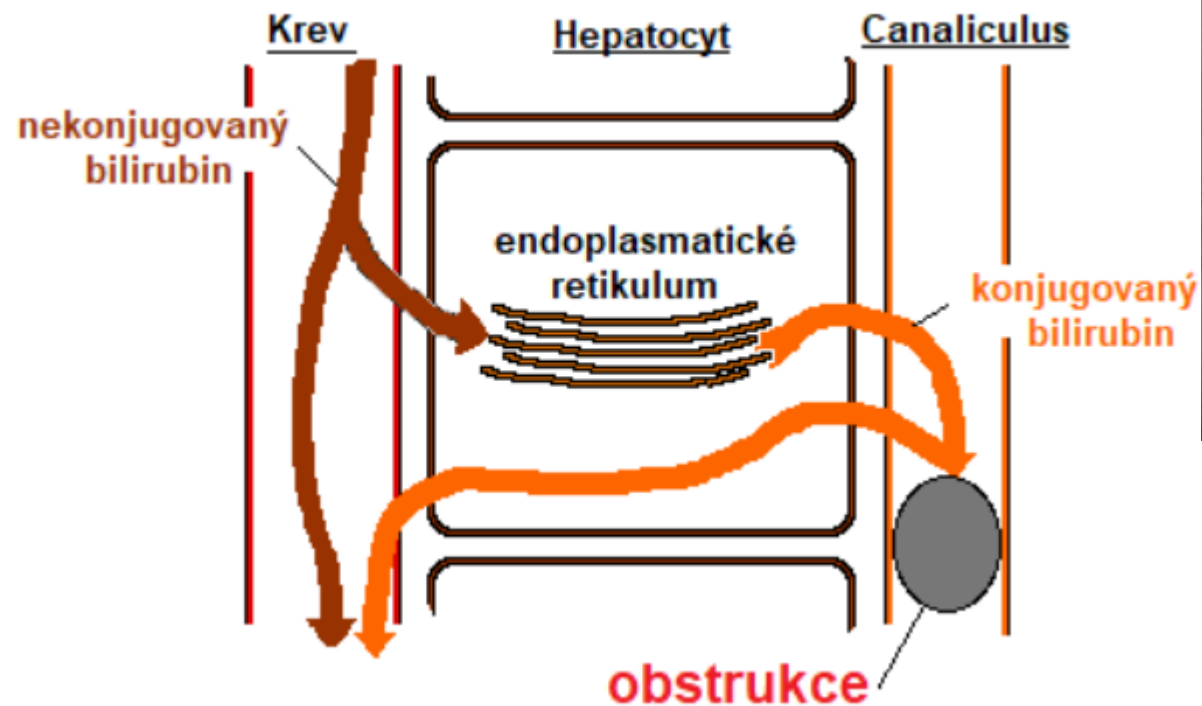
Ikterus postmikrosomální

- Bilirubin je konjugován, ale je problém s transportem do žluči
- Dostává se do krevního řečiště, může být vylučován močí

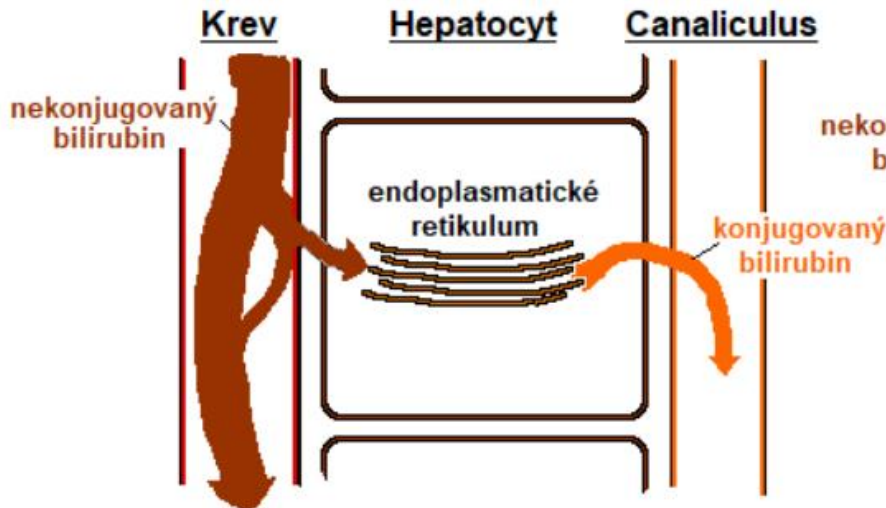
Posthepatální ikterus

- Nejčastěji způsoben žlučovými kameny, méně často nádorem
- Nejčastější příčina žloutenek

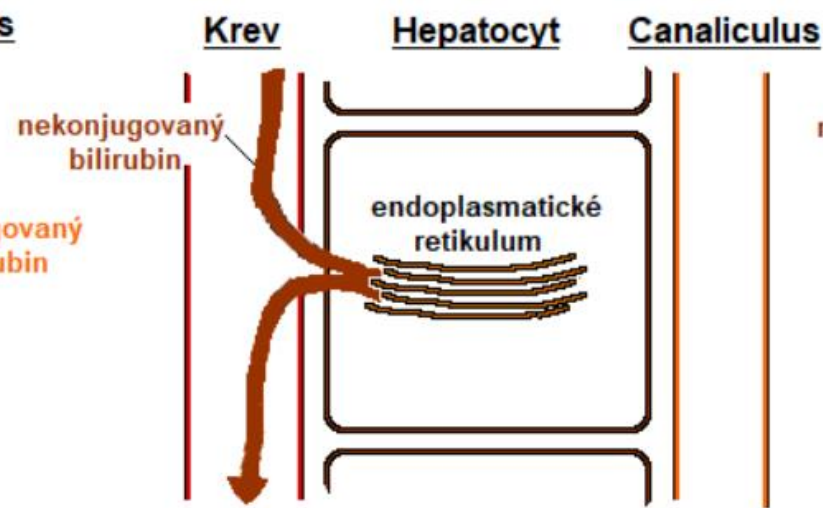
Dědičné hyperbilirubinémie

Gilbertův syndrom

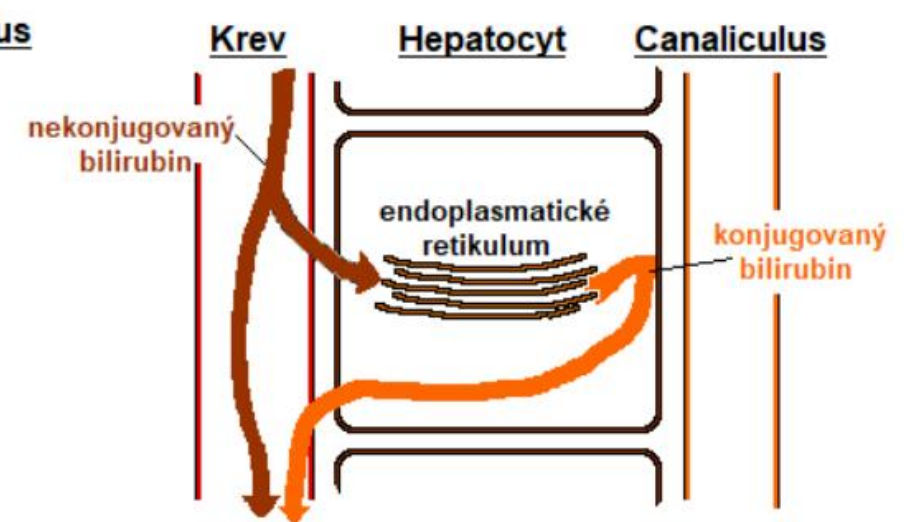
Cca 5% populace u nás
Snížená exprese genu (poškozený TATA box) a následně i aktivita enzymu na 30% UDP-glukoronosyltransferázy
Nezkracuje délku života nebo jeho kvalitu

Criglerův-Najjarův syndrom

Cca 200 případů na celém světě
Těžká nekonjugovaná hyperbilirubinémie, nastupující už několik hodin po narození
Léčba je složitá (transfúze, transplantace jater)
Bez léčby postižení umírají do 18 měsíců života

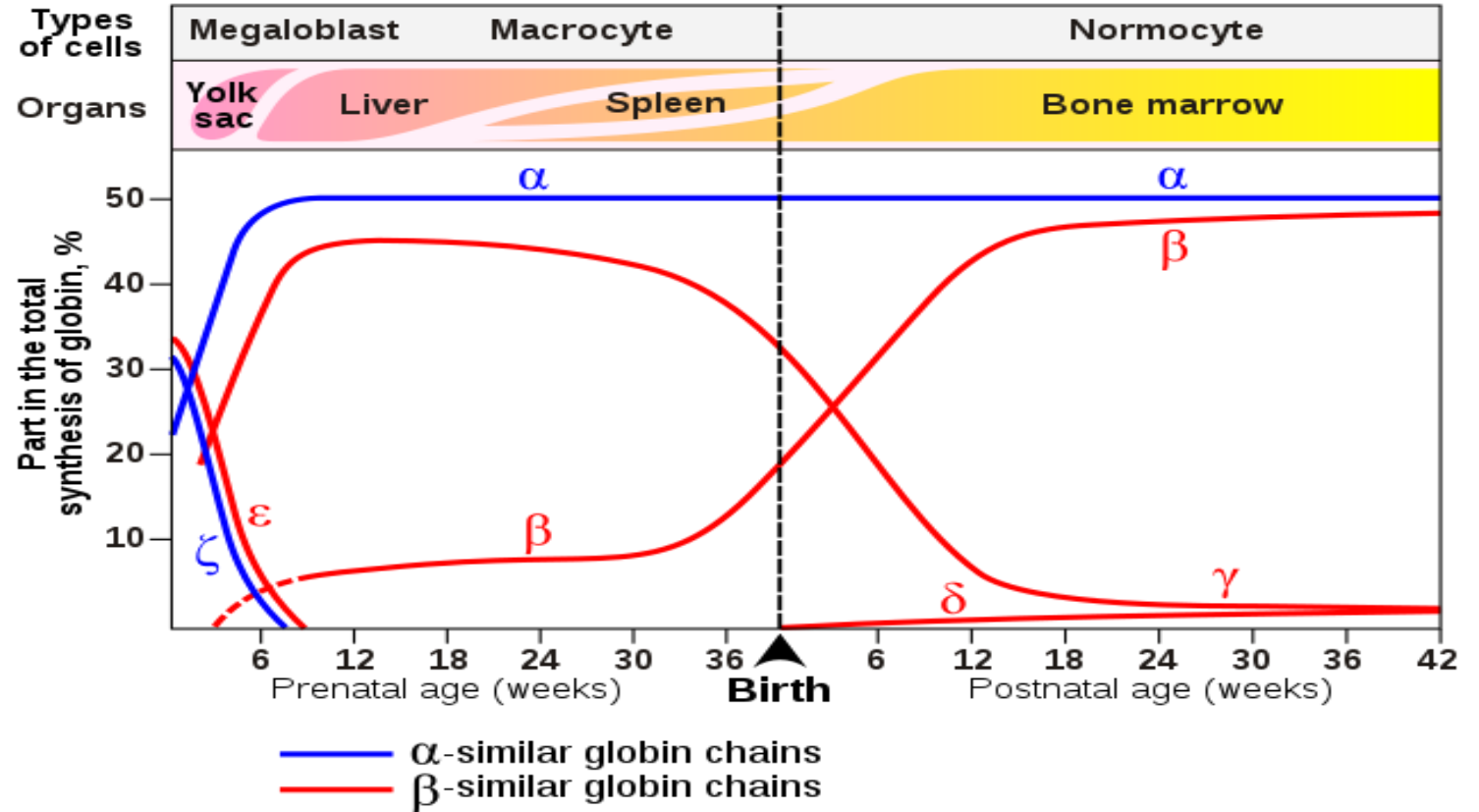
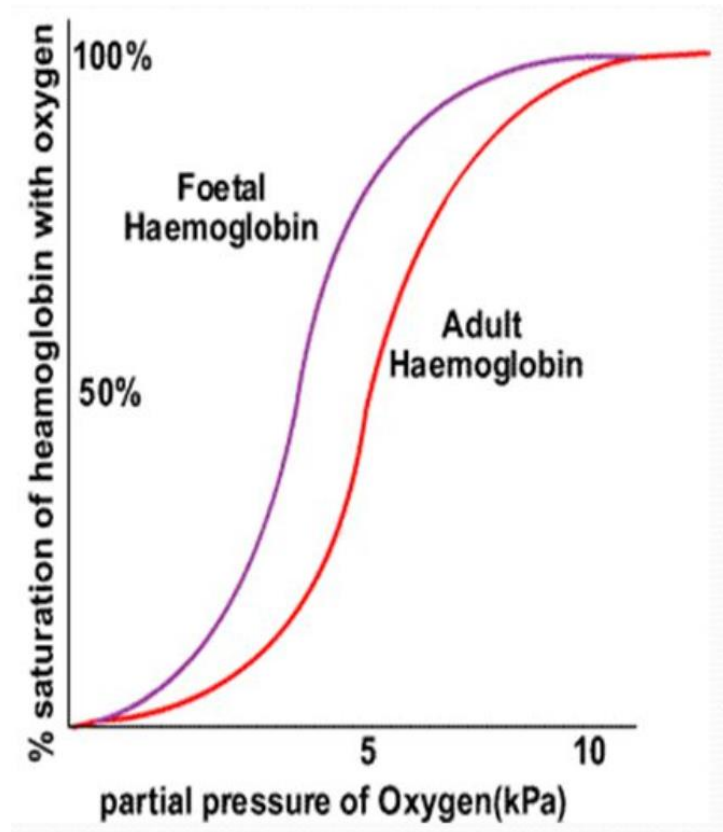
Dubin-Johnsonův syndrom

Nefunkčnost transportéru MRP2 (zachováno asi jen 10% aktivity)
Jaterní funkce není poškozena.
Charakterizován konjugovanou hyperbilirubinémií

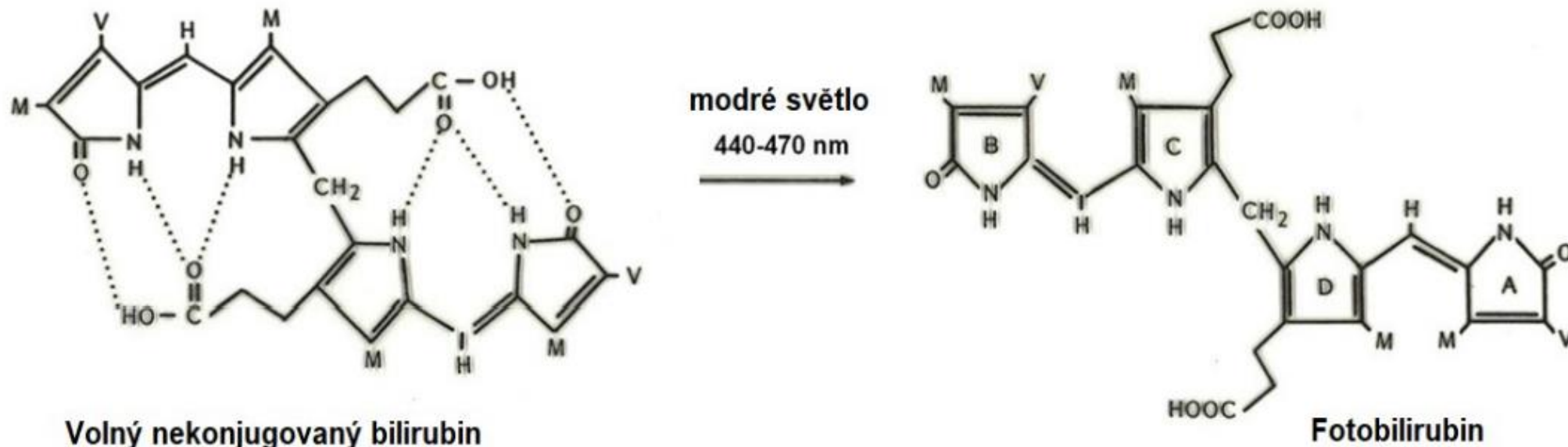

Novorozenecká žloutenka

Novorozenecká žloutenka

- Až u 50% narozených dětí
- Závažnější u předčasně narozených dětí
- Nedostatečně vyžralá játra pro konjugaci takového množství bilirubinu + velká nabídka díky zvýšenému rozpadu erytrocytů
- Volný bilirubin se může ve vzácných případech dostávat do mozku, kde se hromadí a působí toxicky
- Fototerapie (modré světlo, narušení vodíkových vazeb -> zvýšení rozpustnosti -> moč)

Puriny

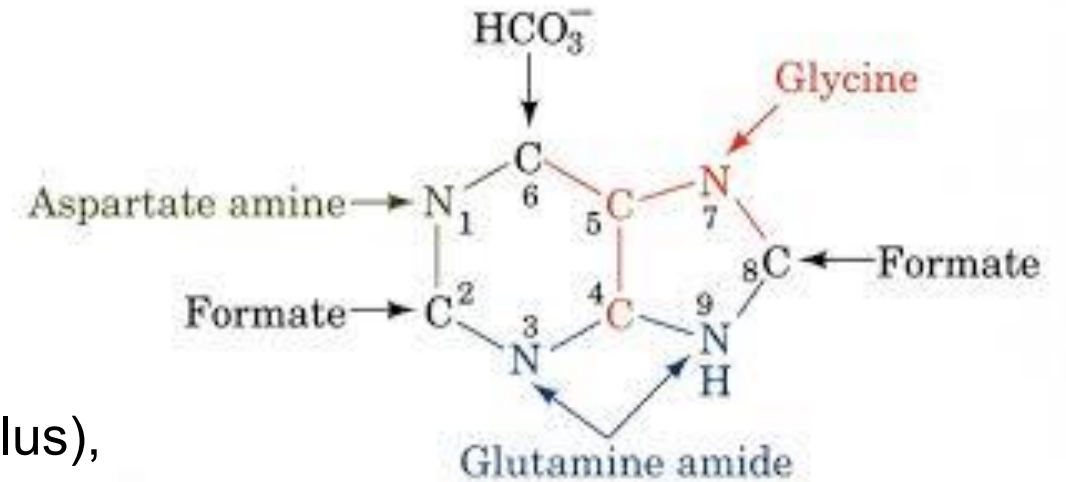
- Z potravy, syntéza de novo (játra)

- Substrátem jsou především ribosa (pentózový cyklus), glycin, glutamin a aspartát

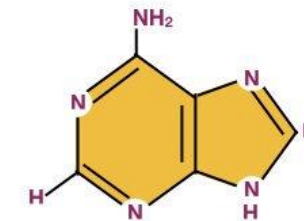
- Využití:

- Syntéza DNA, RNA
- Kofaktory (NADH, NADPH, FMN, coenzym A)
- ATP/GTP
- Alosterické modulátory
  - Váží se mimo aktivní místo enzymu a ovlivňuje jejich aktivitu
- Sekundární poslové (cAMP, cGMP)

- Báze je stavěna rovnou na ribóze

Purines

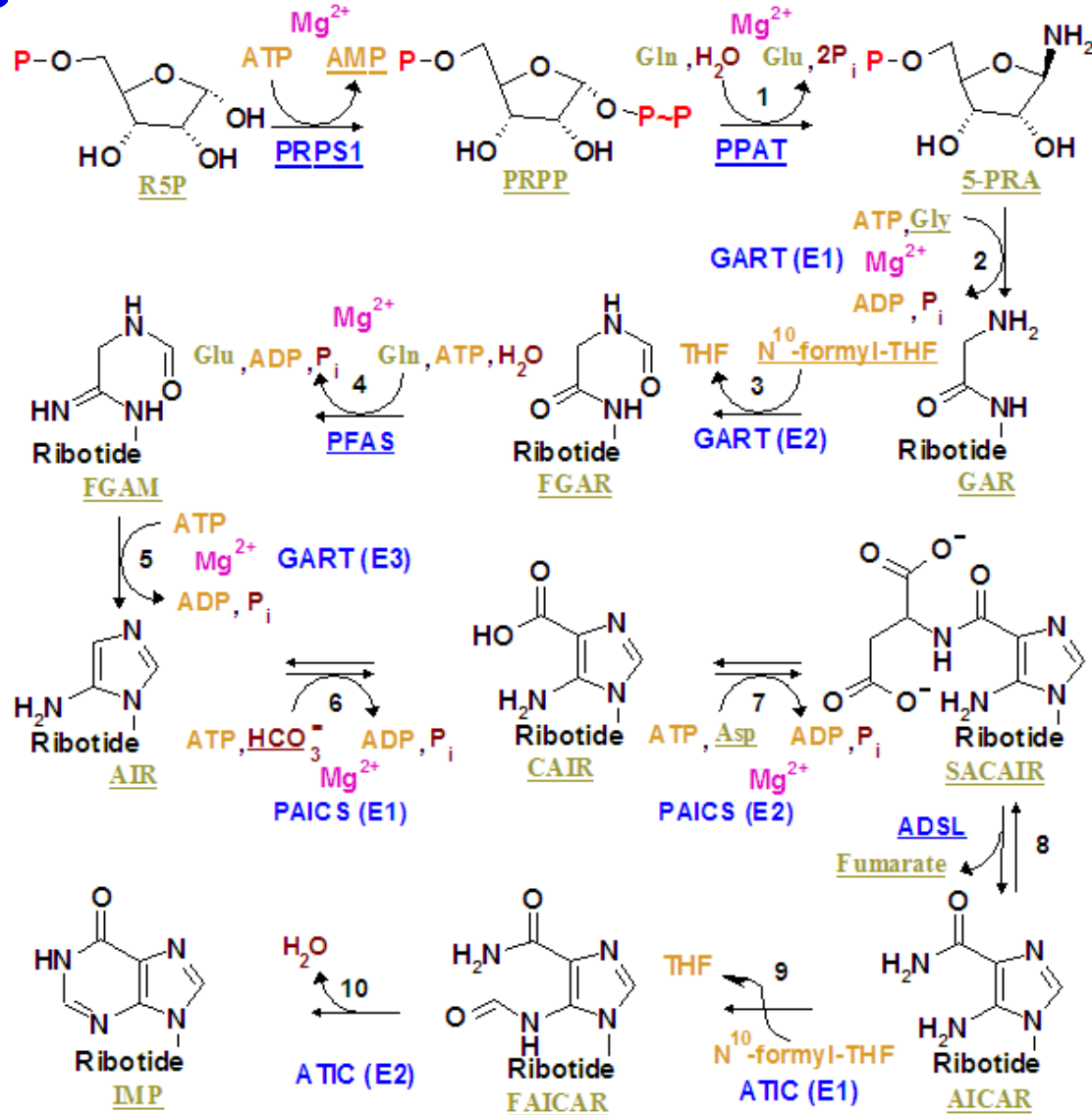
Adenine A

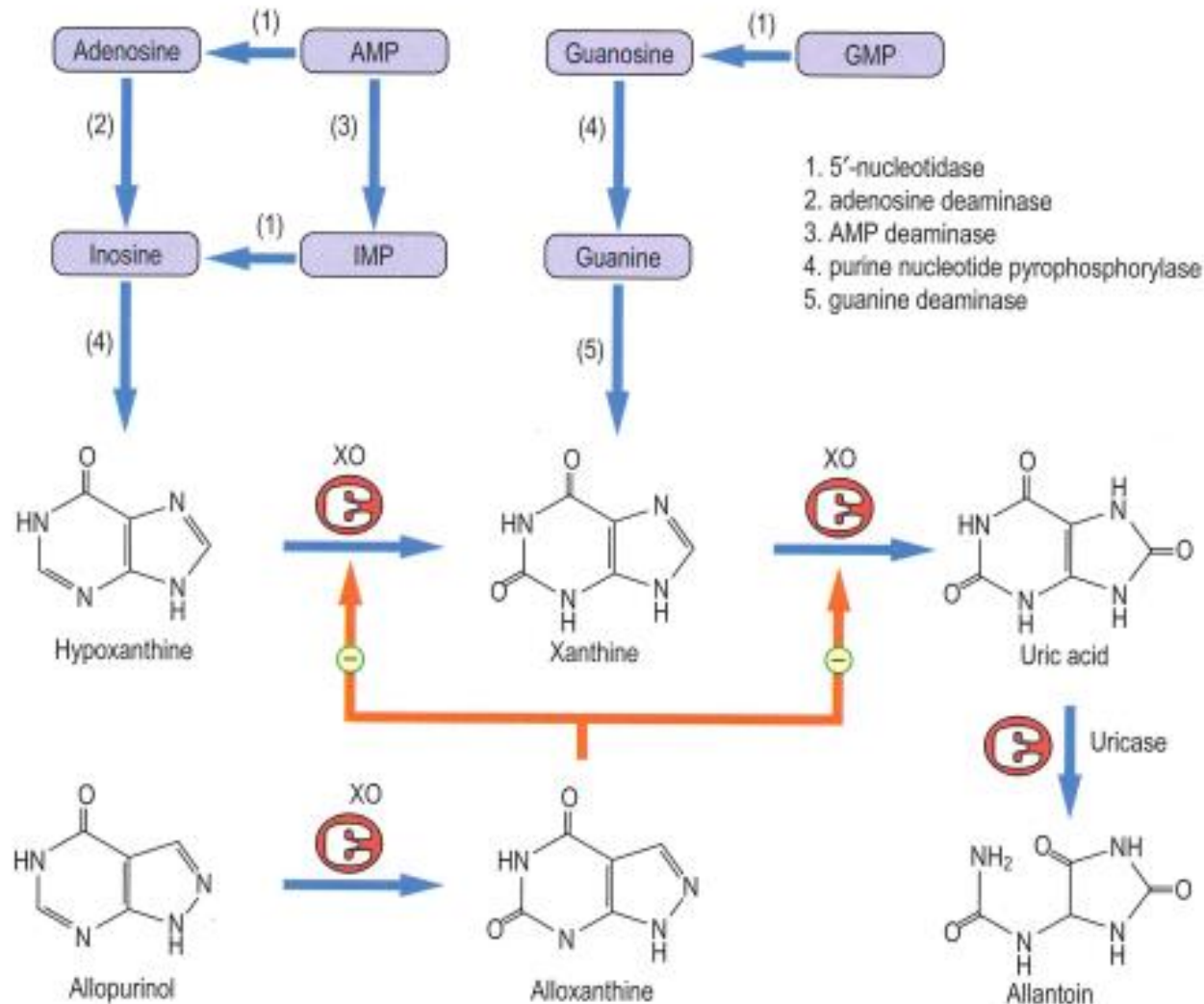
Guanine G

Syntéza Purinů

Katabolismus purinů

XO – xantin oxidáza

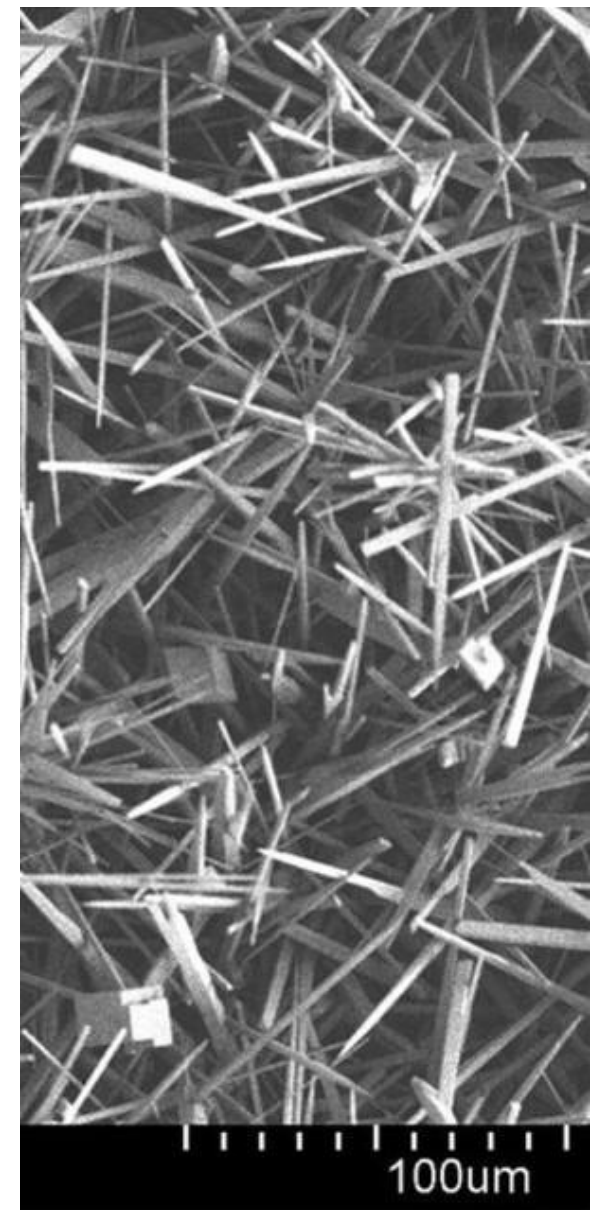
Kyselina močová je terminálním produktem u primátů, ptáků, plazů a mnoho druhů hmyzu. Allantoin (podstatně více rozpustný ve vodě) je terminálním produktem u většiny savců, ryb, obojživelníků a bezobratlých.

Hyperurikémie

- Kys. Močová je v průměru vyšší u mužů než žen, roste s věkem, často zvýšená u obézních, a u lidí s vyšším socioekonomickým statusem.
- Hyperurikémie koreluje s hyperglykemií, nadměrnou konzumací masa a alkoholu
- Důsledkem může být dna

dna (pakostnice)

- „nemoc králů“
- Kys. Močová je velmi špatně rozpustná ve vodě (těsně nad horním referenčním intervalem je plasma nasycená) a kys. Močová začíná krystalizovat -> vznik urátu sodného
- Může být způsobeno zvýšenou tvorbou kys. Močové nebo sníženou exkrecí (cca 90%) nebo obojím

dna

- Nejčastější porucha v metabolismu purinů
- Krystaly urátu sodného se uvolňují do kloubních dutin, krystaly jsou obklopeny IgG -> pohlcení neutrofily -> poškození buněčné membrány -> uvolnění lysozomálních enzymů -> vznik zánětu
- Nejčastěji na palci u nohy, a prstů na nohách, kolenou nebo loktů
- Projevuje se otokem, zarudnutím, zvýšenou teplotou postihnutého místa a velkou bolestí
- Tyto bolestivé ataky často přicházejí ve vlnách

dna

dna léčba/prevence

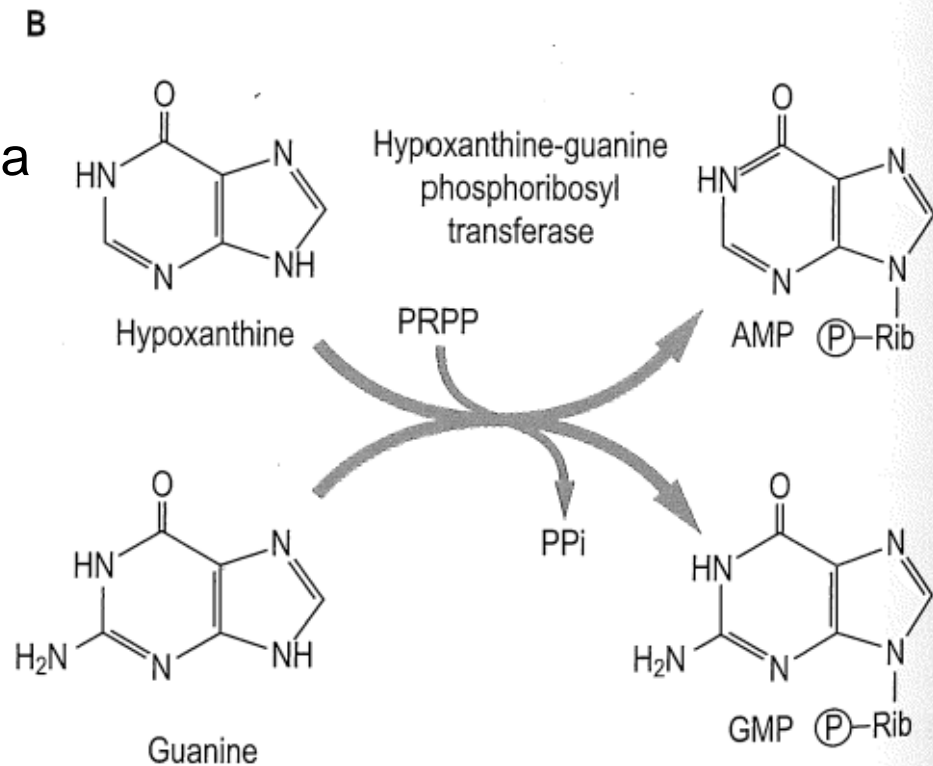
- Na akutní ataky jsou podávána steroidní i nesteroidní antiflogistika
- Změna jídelníčku (omezení červeného masa, alkoholu, čokolády, luštěniny, mořské plody, kvasnice a výrobky z nich, glukózo-fruktózový sirup)
- Doporučuje se také zvýšit příjem tekutin, případně mohou pomoci i diuretika
- Inhibice xanthin oxidázy (Allopurinol, pod značkou Milurit)

Lesch-Nyhanův syndrom

– Gen lokalizovaný na X chromozomu,
nejčastější genetický defekt purinového metabolismu

– Gen HGPRT –

- Hypoxanthine-guanine-fosforibosyl transferasa
- Enzym zodpovědný za „recyklaci“ purinů z potravy
- Vlivem této mutace dochází k nadměrnému hromadění fosforibosylpyrofosfátu (PRPP), který je následně využit pro de novo syntézu purinů -> zvýšené množství kys. močové

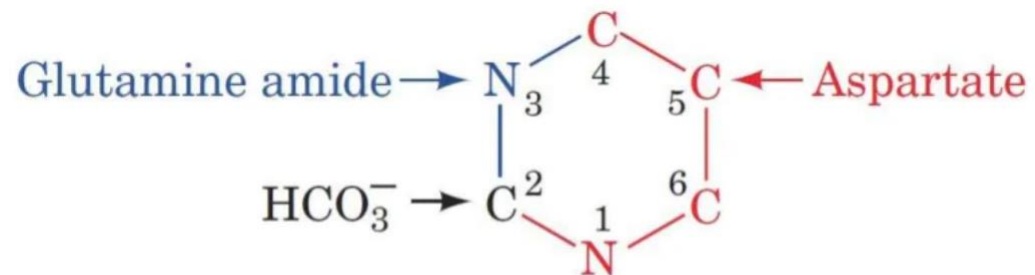
Lesch-Nyhanův syndrom

- Vzniká hyperurikémie již v dětském věku
  - Projevuje se viditelnými krystaly urátu již v plenách, později zvracení, křeče, těžké psychomotorické retardace a agresivita. Okusování rtů, prstů, jazyka, které nelze ovládat vůlí.
  - Léčba pomocí allopurinolu, dietou a zvýšeným pitným režimem

Pyrimidiny

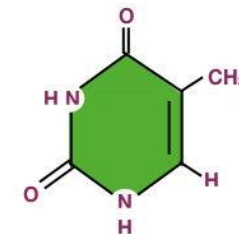
- Z potravy, syntéza de novo (játra)
  - Substrátem jsou především Aspartát, Glutamin, ribóza a CO_2
- C,T v DNA; C,U v RNA
- Nejprve vytvořená báze, která se poté spojí s ribózou

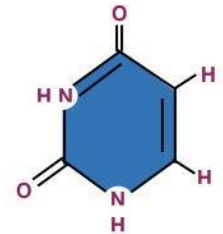
Pyrimidines

Cytosine C

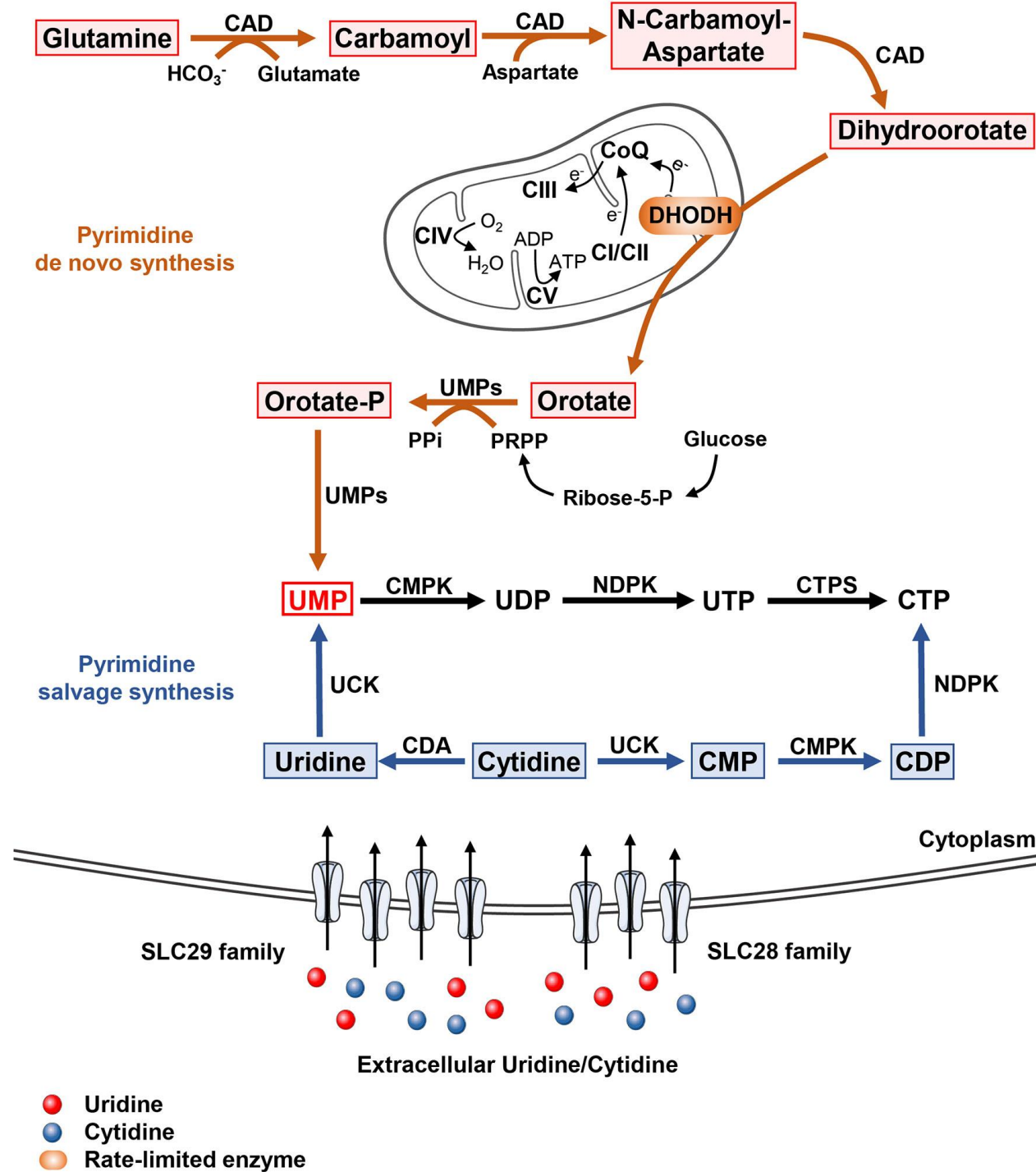
Thymine T

Uracil U

Syntéza pyrimidinů

CAD — Carbamoyl fosfát syntetáza, Aspartat transcarbamoyláza a dihydroorotáza
 DHODH – dihydroorát dehydrogenáza
 UMPs – UMP syntáza

Syntéza nukleových kyselin

– PRPP

– fosforibosylpyrofosfát

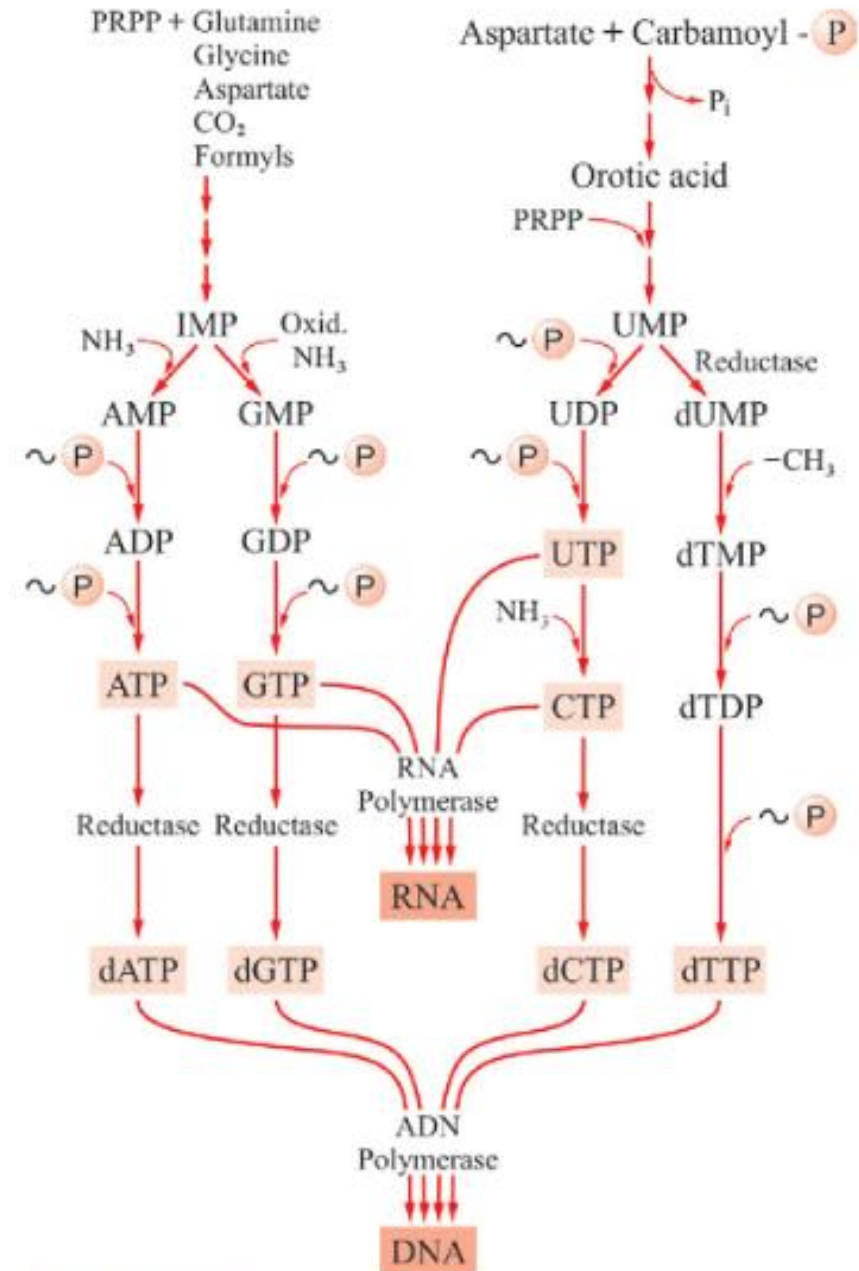
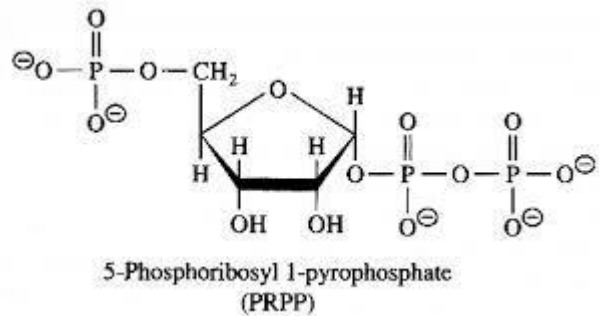
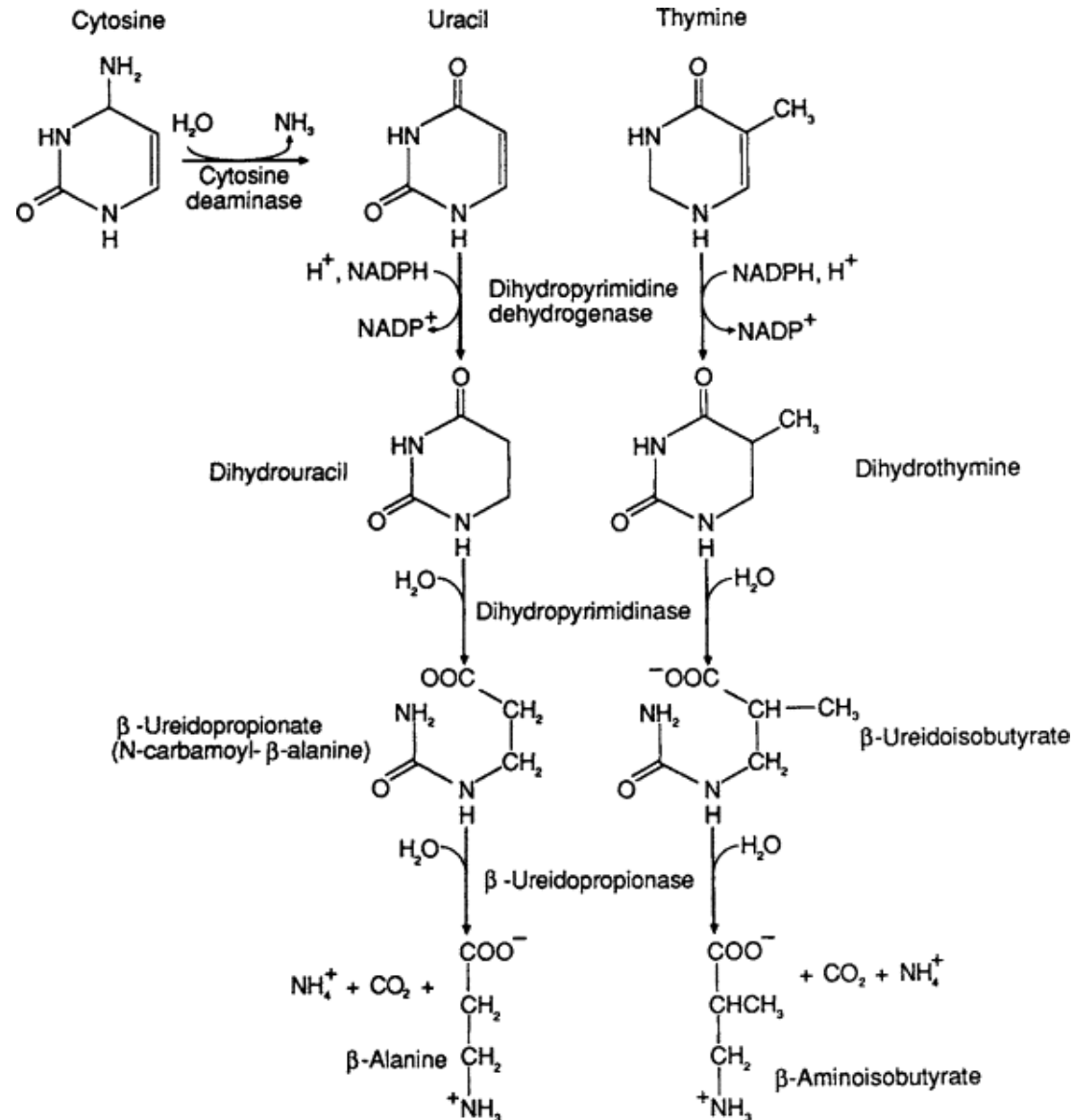

FIGURE 18.7 Synthesis of nucleic acids.

Deficit UMP syntázy

- Autozomálně recesivní porucha
- Porucha syntézy pyrimidinů
- Vede k hromadění orotátu, vylučován močí, kde může krystalizovat
- Nedostatek pyrimidinů pro syntézu DNA/RNA – megaloblastická anémie (nefunguje suplementace B12, železa, kys. listové)
- Porucha růstu, retardace, malátnost
- Léčba – podávání uridinu, lze diagnostikovat prenatálně

Katabolismus pyrimidinů

Poruchy v degradaci pyrimidinů

- Deficit dihydropyrimidindehydrogenázy (DPD)
  - Autozomálně recesivní dědičnost
  - Porucha přeměny uracilu a thyminu na dihydrouracil a dihydrothymin vede k hromadění v tělních tekutinách
  - Kompletní deficit vs. Parciální deficit
    - Kompletní se projevuje epilepsií, mentální retardací a mikrocefalií (vývojová porucha, která způsobí předčasné ukončení růstu mozku a často i celé hlavy)
    - Parciální se často projevuje až při chemoterapeutické léčbě (5-floruracil), který není správně degradován a je pro pacienta toxický.
  - Je možné diagnostikovat prenatálně

Závěr

- Co jsou to porfyriny a jejich zástupci
- Onemocnění porfyrinového metabolismu
- Hyperbilirubinémie
- Purinový metabolismus
- Pyrimidinový metabolismus